

УДК 950(581):82-92(477.53)

НА АФГАНСЬКІЙ СТЕЖЦІ

*Василенко Д.П., студ.**Кременчуцький державний політехнічний університет імені Михайла Остроградського
39614 Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Першотравнева, 20**E-mail : kum@polytech.poltava.ua*

Рассмотрено развитие исламской цивилизации и афганского общества в условиях XX века, в статье приведены причины и последствия гражданской войны. Даны основные ведомости о стране, ее географическое положение, экономические характеристики, развитие после Второй мировой войны. В выводе сделано заключение, что война, была грубой политической ошибкой, и это привело к геополитическим изменениям карты мира.

Ключевые слова: Афганистан, СССР, гражданская война, советские войска, апрельский переворот, афганская война.

This article deals with the development of Islam's civilization and afghan society in the conditions of the 20th century. There are some reasons and consequences of Civil war in this article. It contains a great deal of important facts about the country, its geographical position, economical features and the development after the Second World War. This work has remembrances of soldier-internationalists. In conclusion, of this article it should be noted that the war was the rude political mistake of the USSR.

Key words: Afghanistan, USSR, Civil war, soviet forces, April revolution, afghan war.

Вступ. XX століття – це епоха націоналізму, під гаслом якого розпалися багатонаціональні імперії і великі колоніальні держави, на їх уламках виникли нові незалежні країни. У третє тисячоліття людство вступило, позбувшись багатьох помилок та ілюзій. Крах тоталітарного режиму завершив розподіл світу на два політичні табори, і розпочався процес реального об'єднання світового простору. Складається духовна та культурна єдність людства. Основною цих процесів є не зверхність і самовпевненість «великих націй», а розуміння самотності і важливості різних національних культур.

Історія XX століття дає уроки єдності історії цивілізацій, глибоке розуміння взаємозв'язку та цілісності світу.

Сьогодні проблема розвитку НТР, проблема розподілу сфер впливу знову актуальна і досить важлива, що дає нам можливість знову задуматися про трагедію Афганістану.

Введення до наукового обігу матеріалу зібраного, проаналізованого, систематизованого за допомогою біоісторіографічного та методу мікроісторії. Автором, висвітлюється красномовний матеріал, який опрацюється згідно напрямку наукової роботи кафедри українознавства. Ця робота є підґрунтям для створення книги-пам'яті про воїнів-афганців.

Аналіз попередніх досліджень. Слід зазначити, що проблема вторгнення в Афганістан радянськими військами є на сьогоднішній день хоча і актуальною, але не досить вивченою. Все ж таки є дослідники, кореспонденти, що активно займаються вивченням цього питання. Тему війни у Афганістані можна знайти у книгах і статтях таких авторів, як Давлетов А.Р., Білоусов М.М., Крижанівський В.П., Каменецький М.С. та інші.

Мета роботи. Аналіз та оцінка історичних подій в Афганістані через призму часу учасниками цих подій і сучасним поколінням.

Матеріали і результати дослідження. Країни Середнього і Близького Сходу є державами ісламської цивілізації і мають особливості, які їх відрізняють від інших країн світу. Іслам формує у людей особливе світосприйняття, особливі уявлення про устрій всесвіту, призначення людини, про образ життя мусульманина. Ісламські канони регулюють всі сфери економічного, соціально-політичного життя, їм підкоряється: державна власність на виробництві, державне регулювання економікою і розподіл прибутків. Тому у XX столітті особливо у 50-70 роках, отримали розповсюдження ідеї «ісламського соціалізму». Протилежним рухом «ісламському соціалізму» став «ісламський фундаменталізм». Він не закривав шляху до науково-технічного процесу, але ставив суспільство у тверді рамки ісламу і вимагав повернення до його витоків. Ці течії відобразили реакцію мусульманського суспільства на розповсюдження західних норм політичного та економічного життя, духовної культури. Друга половина XX століття ознаменувалась посиленням ісламських та антизахідних настроїв у мусульманських державах. Це було характерно і для Афганістану, який переніс сильне потрясіння [1].

Афганістан – непривітна, посушлива земля, більшу частину якої займають гірські системи Гіндукушу. Ця країна не має виходу до моря, оточена більш багатими сусідами, через своє географічне положення «азійського перехрестя» часто зазнавала вторгнень. Населення: пуштуни, таджики, хизарейці [2]. Після другої світової війни Афганістан залишався економічно нерозвинутою державою. Там були

підприємства легкої промисловості, на яких працювало три тисячі робітників. Три четвертих оброблених земель знаходилися у руках поміщиків, а працювали на них селяни-орендатори.

Зміни у житті країни почалися з середини 50-х років, коли її торкнулися вітри «холодної війни», суперечки з Пакистаном призвели до припинення транзиту афганських товарів по пакистанській території. В умовах посилення військової сили Пакистану уряд був змушений прийняти політику СРСР. Радянський Союз надав Афганістану допомогу, що призвело до більшого ускладнення відносин із Пакистаном по пуштунському питанню. У 1963 році після зміни влади відновилися відносини з Пакистаном і США. Такі кроки посилили суспільне протистояння, що призвело до формування нових буржуазних угруповань, які прагнули прискорити економічний розвиток. Саме буржуазні угруповання у 1965 році створили Національно-демократичну партію Афганістану (НДПА). Країна стояла на порозі радикальних військових конфліктів.

В умовах збільшення авторитарності режиму уряду країни 27 квітня 1978 року був здійснений військовий переворот, після чого Афганістан був проголошений – Демократичною Республікою Афганістан (ДРА). Для СРСР квітневий переворот був повною несподіванкою, але було прийняте рішення підтримати потенційних союзників. У грудні 1978 року був підписаний Договір про дружбу, добросусідство та співпрацю між СРСР і ДРА. Головною партією Афганістану була НДПА, що наслідувала радянську політику. НДПА в очах афганців стала маріонеткою радянського уряду, що змусило афганців створити активні воєнізовані організації «Браття-мусульмани», «Мусульманська молодь» та інші, що опирались на воєнну та економічну підтримку Пакистану, Ірану і Сполучених Штатів Америки [1].

На той час Афганістан не був готовий до радикальних змін за межами Кабула, населення жило мусульмансько-племенним життям, не зважаючи на події ХХ століття. Але керівництво держави не звертало на це ніякої уваги, тому у березні 1979 року почалося повстання у місті Герат. Під час повстання були вбиті радянські партійні працівники. Повстання було придушене, але напруження у середині країни і партії зростало. У грудні 1979 року президент Амін звернувся до Радянського Союзу за допомогою. 27 грудня 1979 року радянські війська були введені до Афганістану на допомогу «братньому» афганському народу. З цього моменту Афганістан опинився у вогні громадянської війни, яка продовжується і до цього часу.

Офіційно участь у війні приймало тільки СРСР, а неофіційно США і Саудівська Аравія, що постачали моджахедам зброю та продовольство на мільйони доларів. Радянський контингент був дуже добре озброєний, але перевага була на боці партизанських загонів моджахедів. Їхні бази були розташовані у горах, що давало їм можливість робити засідки, диверсії на лініях постачання продовольства. Постійні

втрати радянських військ почали підривати моральний стан «солдат-окупантів», для яких ставало зрозуміло, що ця війна є безглуздою і нікому не потрібно [3]. За свідченням учасника цих подій Василенко С.М. війна в Афганістані особисто для нього стала хорошою школою життя, де він за два роки служби відчув усі складнощі військового буття, що дало можливість побудувати своє життя по-новому. Перші враження з Афганістаном були пов'язані з військовою дисципліною: йшли на стрільбища, було дано завдання і вказано маршрут, але один солдат вирішив скоротити шлях і підірвався на міні, і саме тоді Сергій Миколайович вирішив суворо дотримуватися дисципліни. Мабуть, саме це і допомогло йому вижити.

Людська пам'ять працює так, що все погане з часом забувається, а хороше та добре залишає слід на довгі роки. Не можна сказати, що життя в Афганістані кожен день було поганим, страшним. Згадуються відносини в батальйоні між солдатами та офіцерами. Це братерська підтримка, взаємодопомога, а ще в часи відпочинку любили грати в шахи. Згадуються відносини з місцевим населенням, які іноді були доброзичливими, а іноді і ні. Приймали участь в охороні благодійних акцій, які влаштовувала місцева влада: роздача продовольства у віддалених кишлаках, після таких роздач місцеві жителі пригощали солдат пловом або лавашем. Але бували і такі випадки, коли місцеві жителі просто зникали з площі, і тоді всі точно знали, що було мінометний обстріл.

Його життєвий девіз «Професію обирають, долю – як будинок – будують». Хоча він і пішов добровольцем на війну, але вважає, що та війна була великою помилкою радянської влади [6].

Інший воїн-інтернаціоналіст Смоленко О.Г., виконуючи військовий наказ, прибув до Афганістану, і те, що він там побачив, його не шокувало, бо він знав про реалії війни від офіцерів, що повернулися з Афганістану. На його думку, афганська війна не була потрібна її жертвам, радянським солдатам, що віддали своє життя за чужу країну і на чужій війні [7].

Железняк С.Г. опинився у ситуації, коли наказ не обговорюється, він отримав призначення до самого пекла війни у селище Амінівка. На його запитання: «Як тут війна?», він отримав відповідь: «Спокійно», після чого всю ніч йшли бої. Він завжди розповідає про те, які братерські відносини були між солдатами. Найважчим періодом служби були операції під селищем Торо-Боро. Тут він найбільше втратив побратимів, і сам отримав поранення. Поранення отримав, підірвавшись на авіаційній бомбі, яка була з'єднана з десятьма іншими, які не вибухнули тільки тому, що від вибуху був пошкоджений детонаторний шнур, що і врятувало життя йому і його товаришам. Цей день запам'ятався ще й тому, що у дружини було день народження.

У Афганістані він не аналізував, те що відбувалося, він просто виконував свій обов'язок Війна

зміцнила його, навчила приймати життя таким яким воно є. Він не аналізує ті дні, бо він воював і залишився живий [8].

Життя Сердюка О.Ф. не часто пестило його, у дитинстві він утратив матір, його вихованням займався батько-військовий, який виховував його на власному прикладі. Тому рішення стати офіцером і піти на війну добровольцем було справою честі. Події на війні він згадує неохоче, просто каже, що це була його робота, яку він виконував для того, щоб вижити в тих умовах. Тільки тепер пройшовши через багато «гарячих точок» (Киргизія, Степанокерт, Узбекистан, Югославія). Тільки тоді він зрозумів, що Афганістан – це не найгірше. Прийшло розуміння того, що політичні технології можуть призводити до загибелі багатьох тисяч людей [9].

Довга і кровопролитна війна призвела Афганістан до повної розрухи міст, масового переселення населення до інших країн (більше 5 млн. до Пакистану та Ірану). Головною проблемою Афганістану тоді і зараз стало посилення ісламсько-націоналістичних течій, що опирались на збройну боротьбу племені та політичні угруповання. Все це змінило ситуацію не в кращий бік навіть після виведення радянських військ 14 лютого 1989 року [5].

У 1995 році в Афганістані з'являється рух Талібан, що носить релігійний характер і бореться за «чистий іслам». Підтримка з боку Пакистану дозволила цьому руху отримати контроль майже над усією територією країни. За час правління талібів основним джерелом прибутку був продаж опіуму.

Наприкінці 90-х років на території Афганістану починає формуватися нове збройне терористичне угруповання «Аль-Каїда», під керівництвом вихідця із Саудівської Аравії, мультимільярдера Усами Бен Ладена, тепер Афганістан стає базою світового тероризму. Сьогодні ця країна піднімається з руїн, хоча боротьба в країні і досі не припинилася [3].

У Радянського Союзу, крім інтернаціональних обов'язків, були інші мотиви вторгнення до Афганістану. Ця країна мала спільний кордон із середньоазіатськими республіками СРСР, у яких та ж релігія і корені, що і у афганців, що могло стати поштовхом до нової хвилі визвольного руху на територіях цих Радянських республік. З іншого боку виникала можливість, після завоювання Афганістану, здійснювати керування в Пакистані, Ірані та в багатьох інших нафтових країнах Перської затоки. Ці політичні прорахунки призвели СРСР до повного провалу у внутрішній і зовнішній політиці. Не лише країни Заходу, а й країни «третього світу» оголосили бойкот Радянському Союзу, афганська війна була геть не популярна серед жителів СРСР, оскільки матері відправляли своїх дітей на смерть.

Поразка в Афганістані призвела до докорінних змін у геополітичній ситуації на Європейському континенті. Зникнення Колишнього «Сходу», що десятиліттями був контрагентом «Заходу», процес їх поступового зближення спричинив суттєві зміни у геополітиці всього світу [4].

Висновки. Одним із етапів «холодної війни» є введення військ в Афганістан у 1979 році. З моменту вторгнення СРСР в країну, загинуло 50 тисяч солдат, із них 20 кременчужан. Афганська війна стала одним із чинників, що призвів до утворення нових держав на теренах Радянського Союзу. Так, 24 серпня 1991 року на політичній карті світу з'явилась незалежна Україна.

Ця війна призвела до воз'єднання Німеччини, до формування нової системи зовнішньополітичних пріоритетів країн Центральної та Східної Європи, які вбачали своє головне завдання в інтеграції у Раду Європи, СЕС, НАТО.

Сучасний світ настільки складний, що будь-яке узагальнення відповідає дійсності лише в певний час і в певному місці. Більш того, воно постійно змінюється, тому розглядаючи певні події в світі, можна розглядати найбільш загальні тенденції, які підтверджуються з часом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давлетов А.Р., Космина В.Г., Мороко В.Н. Всесвітня історія 1945 – 1997р.р. – 3.: Просвіта, 1997 – 543с.
2. Юрківський В.М. Країни світу – К.: Либідь, 2001 – 365с.
3. Енциклопедія дерево пізнання – К.: Маршал Кавендіш, 2002 – 784с.
4. Міжнародні відносини та зовнішня політика 1980 – 2000 роки – К.: Либідь, 2001 – 624с.
5. Родрігес А.М. Нова історія закордонних країн ХХ століття – М.: Владос, 2001 – 336с.
6. Польові матеріали автора. Записано від Василенко С.М. 1964 р. н. м. Вінниця
7. Польові матеріали автора. Записано від Железняков С.Б. 1953 р. н. м. Кременчук Полтавської обл..
8. Польові матеріали автора. Записано від Смоленко О.Г. 1953 р. н. м. Кременчук Полтавської обл..
9. Польові матеріали автора. Записано від Сердюк О.Ф. 1953 р. н. м. Кременчук Полтавської обл..

Стаття надійшла 17.02.2008 р.
Рекомендовано до друку к.і.н., доц.
Маслаком В.І.